

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Adam Bodnar

Warszawa, 9 marca 2016 r.

II.510.1198.2015.VV

Pan

Zbigniew Ziobro

Minister Sprawiedliwości

Moje wątpliwości wzbudziły rozwiązania przyjęte przez nowelizację Kodeksu postępowania karnego, która weszła w życie 1 lipca 2015 r., w zakresie rozszerzenia kompetencji umożliwiającej sądowi odwoławczemu zwrócenie sprawy sądowi pierwszej instancji w celu uzupełnienia uzasadnienia wyroku (art. 449a k.p.k.). W związku z powyższym uprzejmie zwracam się do Pana Ministra z prośbą o rozważenie zasadności uwzględnienia w ramach planowanej nowelizacji Kodeksu postępowania karnego przedstawionych poniżej wątpliwości.

Uzasadnienie stanowi wyjątkowo istotny element wyroku, który winien dokładnie odzwierciedlać proces podejmowania decyzji przez sąd w przedmiocie odpowiedzialności karnej. Dokładne i prawidłowe odtworzenie rozumowania oraz okoliczności i faktów, na których sąd oparł swoje orzeczenie jest jednym z podstawowych wymogów stawianych postępowaniu karnemu w świetle zasady rzetelnego procesu. Rola i znaczenie prawidłowego i pełnego uzasadniania wyroków staje się szczególnie widoczna na gruncie postępowania odwoławczego. Uzasadnienie powinno przedstawiać bowiem – zarówno uczestnikom postępowania, jak i sądowi odwoławczemu – cały proces podejmowania

decyzji merytorycznej w sposób wielostronny i kompleksowy. W tym kontekście uzasadnienie ma szczególne znaczenie zarówno dla procesu formułowania zarzutów odwoławczych przez uczestników postępowania, jak i dla oceny sądu odwoławczego co do zasadności i prawidłowości orzeczenia zapadłego w pierwszej instancji. Istota uzasadnienia decyduje o tym, że ma ono następczy charakter w stosunku do samej decyzji merytorycznej w przedmiocie odpowiedzialności karnej. Ów następczy charakter przejawia się w tym, że jest ono sporządzane dopiero po faktycznym i prawnym podjęciu decyzji przez sąd pierwszej instancji. Nie oznacza to jednak, że sąd ma w tym zakresie nieskrępowaną swobodę i może ingerować dowolnie w treść uzasadnienia.

Tymczasem po zmianach dokonanych nowelizacją Kodeksu postępowania karnego sąd pierwszej instancji ma znacznie szersze kompetencje do sporządzenia „ograniczonego” uzasadnienia wyroku.

W poprzednim stanie prawnym ograniczenie takie mogło mieć miejsce wyłącznie w przypadku wieloosobowych układów procesowych, tj. gdy sąd postanowił ograniczyć uzasadnienie jedynie do niektórych oskarżonych. W obecnym stanie prawnym sąd może natomiast sporządzić uzasadnienie w ograniczonym zakresie nie tylko pod względem podmiotowym, ale także przedmiotowym. Ponadto możliwe jest ograniczenie uzasadnienia jedynie do rozstrzygnięcia o karze oraz innych konsekwencjach prawnych wyroku. Zgodnie z art. 423 § 1a k.p.k. „w wypadku złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku w części odnoszącej się do niektórych czynów, których popełnienie oskarżyciel zarzucił oskarżonemu, bądź też jedynie do rozstrzygnięcia o karze i o innych konsekwencjach prawnych czynu lub w części odnoszącej się do niektórych oskarżonych sąd może ograniczyć zakres uzasadnienia do tych tylko części wyroku, których wnioski dotyczy”. Z kolei zgodnie z art. 424 § 3 k.p.k. „w wypadku złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku jedynie co do rozstrzygnięcia o karze i o innych konsekwencjach prawnych czynu albo o uzasadnienie wyroku wydanego w trybie art. 343, art. 343a lub art. 387 sąd może ograniczyć zakres uzasadnienia do wyjaśnienia podstawy prawnej tego wyroku oraz wskazanych rozstrzygnięć”.

Tymczasem wprowadzone rozszerzenie kompetencji sądu odwoławczego do zwrócenia sprawy w celu uzupełnienia uzasadnienia budzi istotne wątpliwości. W pierwszej

kolejności należy zauważyć, że tak szeroko zakreślona kompetencja sądu odwoławczego do zwrócenia sprawy sądowi pierwszej instancji nie została skorelowana z żadnym mechanizmem pozwalającym na złagodzenie skutków następczej ingerencji w uzasadnienie wcześniej wydanego wyroku przez sąd pierwszej instancji. W szczególności ustawodawca nie przewidział zarówno możliwości ponownego zaskarżenia wyroku, którego uzasadnienie zostało uzupełnione, jak też uprawnienia do uzupełnienia apelacji wniesionej przed uzupełnieniem (D. Świecki, *Apelacja obrońcy i pełnomocnika po zmianach* [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, P. Wiliński (red), s. 449). Oznacza to, że podmioty uprawnione do wniesienia apelacji zostają faktycznie pozbawione możliwości ustosunkowania się do wszystkich tych elementów uzasadnienia, które zostały do niego wprowadzone dopiero po wniesieniu środka odwoławczego.

Ponadto, wysoce wątpliwym z punktu widzenia zasady rzetelnego procesu jest fakt, że otrzymując sprawę w celu uzupełnienia uzasadnienia, sąd odwoławczy uzyskuje także dostęp do uprzednio wniesionej apelacji znajdującej się wówczas w aktach postępowania.

W doktrynie podkreśla się, że uzupełnienie uzasadnienia wyroku nie powinno służyć modyfikacji uzasadnienia będącej ingerencją w meritum rozstrzygnięcia, lecz powinno się ograniczać jedynie do uzupełnienia o okoliczności będące jego podstawą, które sąd pierwszej instancji mógł pominąć w świetle art. 423 § 1a oraz 424 § 3 k.p.k. Chodzi zatem wyłącznie o takie uzupełnienie uzasadnienia, które nie mogłoby mieć wpływu na zapadły wyrok i zawarte w nim rozstrzygnięcia merytoryczne (por. D. Gruszecka, *Zmiany standardu uzasadnienia wyroku w kontekście kontrydiktoryjności procesu karnego i realizacji prawa do obrony*, *Palestra* 2015, nr 7-8, s. 242). Pogląd ten znalazł potwierdzenie także w judykaturze Sądu Najwyższego. W postanowieniu z 28 lutego 2008 r., tj. na gruncie poprzedniego stanu prawnego, SN stwierdził, że art. 449a k.p.k. nie może służyć do skłonienia sądu pierwszej instancji do napisania „pełniejszego” czy też „lepszego uzasadnienia” (postanowienie SN z dnia 28 lutego 2008 r., III KK 278/07, LEX nr 402324).

Niemniej jednak, trudno nie dostrzec, że w obecnym stanie prawnym sąd pierwszej instancji mając wgląd do apelacji znajdującej się w aktach sprawy, mógłby w taki sposób uzupełnić uzasadnienie wyroku, że zarzuty podniesione w środku odwoławczym stałyby się

bezprzedmiotowe bądź uległyby w dużym stopniu dezaktualizacji. Nie jest wykluczone bowiem, że sąd pierwszej instancji mógłby uwzględnić rozumowanie w nim zawarte, co oznacza, że uzupełnienie uzasadnienia praktycznie może stanowić swoistą odpowiedź na zarzuty sformułowane w apelacji.

Fakt, że obecna regulacja art. 449a k.p.k. stwarza podstawę do takiej interpretacji powinien budzić niepokój. Istotą zasady dwuinstancyjności postępowania jest poddanie weryfikacji rozstrzygnięcia uprzednio wydanego w pierwszej instancji. Następczy charakter kontroli z kolei *ex definitione* zaprzecza możliwości uzupełniania bądź poprawiania uzasadnienia wyroku będącego przedmiotem kontroli, w jakikolwiek sposób wykraczający poza rozumowanie, na którym zostało oparte rozstrzygnięcie. Ratio legis art. 449a k.p.k. jest zapewnienie możliwości uzupełnienia uzasadniania przez sąd pierwszej instancji, jedynie o te elementy, które zostały pominięte przez sąd pierwszej instancji, lecz następnie okazały się niezbędne do dokonania prawidłowej weryfikacji rozstrzygnięcia przez sąd odwoławczy.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich regulacja pozwalająca sądowi pierwszej instancji na tak istotną ingerencję o charakterze następczym w uzasadnienie zapadłego uprzednio wyroku, który to sąd ma jednocześnie wgląd do podniesionych w środku odwoławczym zarzutów, może przekreślać istotę dwuinstancyjności postępowania i prowadzić do naruszenia fundamentalnej dla postępowania karnego zasady rzetelnego procesu i składającego się na nią konstytucyjnie chronionego prawa do obrony.

Jakkolwiek możliwość zwrócenia sprawy w celu uzupełnienia orzeczenia istniała także na gruncie poprzedniego stanu prawnego, to obejmowała ona swoim zakresem jedynie te przypadki wielości podmiotowej, w których sąd ograniczył zakres uzasadnienia w części odnoszącej się do niektórych oskarżonych. Tymczasem nowelizacja Kodeksu postępowania karnego znacznie rozszerzyła przypadki, w których możliwe jest ograniczenie zakresu uzasadnienia (art. 423 § 1a i art. 424 § 3 k.p.k.), co oznacza także znaczne zwiększenie ryzyka następczej ingerencji przez sąd pierwszej instancji w integralność uzasadnienia pierwotnie sporządzonego.

Kierunku obranego przez poprzednią nowelizację postępowania karnego zmierzającego do rozszerzenia podstaw umożliwiających zwrócenie sądowi pierwszej instancji akt sprawy w celu uzupełnienia uzasadnienia przy jednoczesnym braku

odpowiednich mechanizmów zabezpieczających rzetelność tego procesu, nie zmienia także rządowy projekt z dnia 8 stycznia 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207).

Analiza obecnie obowiązujących uregulowań dotyczących możliwości zwrócenia sprawy sądowi pierwszej instancji w celu uzupełnienia uzasadnienia wykazuje, że koniecznym dla zapewnienia prawidłowego przebiegu postępowania sądowego, w tym w szczególności postępowania odwoławczego, jest dokonanie odpowiednich zmian legislacyjnych zmierzających w dwóch podstawowych kierunkach.

Po pierwsze, zasadne wydaje się ustanowienie odpowiednich regulacji niepozostawiających wątpliwości co do możliwego zakresu oraz sposobów uzupełnienia uzasadnienia wyroku. Wyraźne wskazanie zakresu możliwej ingerencji w uzasadnienie uprzednio wydanego wyroku przyczyni się do odpowiedniego zabezpieczenia prawidłowości i rzetelności uzupełnienia wyroku.

Po drugie, pożądane jest także ustanowienie odpowiedniego mechanizmu uniemożliwiającego sądowi pierwszej instancji wgląd do wniesionej apelacji w trakcie uzupełniania uzasadnienia wyroku. Nie można wykluczyć bowiem, że w praktyce mogą wystąpić przypadki, w których treść uzupełnionego uzasadnienia uwzględniać będzie argumentację przedstawioną w środku odwoławczym oraz podniesione w nim wątpliwości, czyniąc je tym samym bezprzedmiotowymi.

W związku z powyższym, uprzejmie proszę Pana Ministra o zajęcie stanowiska w zakresie przedstawionej problematyki oraz rozważenie podjęcia właściwych zmian legislacyjnych w tym zakresie.

Podpis na oryginale